

eren, met een naar den tijd nog altoos be-  
msel der leer-  
aktheid voort-  
igen, in welke  
n voortvaren.  
eens verlicht  
maakt hebben  
geworden zijn,  
n Gods en de  
e afvallig zou  
s minder zijn  
gen en open-  
terstellen, zou  
Want evenals  
L. zie vers 7,  
Heiligen Geest  
rithrengen zijn  
angenaam zijn  
en.  
afwijking der  
n van den an-  
d. vers 4 en 5  
n.  
ekken zooals  
den prediker,  
lijk niet meer  
ik enz.

misschien niet  
me opvatting  
voorzichtig te  
erzeker, dat  
geen belofte  
schrijven zal

ehriftuurplaats,  
an Novatus af  
ou hier teveel  
niet. Wat hij  
ang, waarmee  
sonen teekent,  
= hij het juist  
t, die hij zelf  
antwoorden. En  
j dan eenigen  
hij eens een  
daarom begin-  
dat geen enkel  
is, die laatste  
pen is. Want  
een volmaakt-  
aating van den  
n, hoe iemand  
n het, in vs. 1  
n waartoe de  
van den schrij-  
f, zullen voort-  
stig overleest,  
at is. De zin  
ghematig door-  
zonnen opsom-  
de vers noemt  
oemde, tot de  
dat ze zullen

il dus zeggen:  
el terugkomen;  
en."

eelbeteekend  
end — omdat  
chuw die hij  
druk. Het zegt  
n zijn; dat God  
weer van die  
t hun kunnen  
ten zijn. Wei-

dat is Plato's  
die; zij is de  
die zij zoekend  
erotische drift

op der eenwen  
tgewerkt.

er weer mee  
Jacques Perk  
le dingen zijn

leefheid heeft  
na 1880 voor  
an betekenis;  
en-goddelijke  
de gezelschap  
isch des roems  
rijkheid heeft

kenden sonnet-  
ros" op eigen  
wordt hem de  
het goddelijke;  
tgaat tot het  
elwerking van  
lijk op. Dante.

Eros-gedachte  
die: Beatrice;  
iere, schoone  
iem ook op tot  
oog; Beatrice  
brengt in tot  
clangs de op-  
n bij Petrarca  
d, zoo ge wilt,  
Als Petrarca  
Vrijdag 1327,  
et haar schep-  
de voert hem

geren zou Hij het hun, en nutteloos zou het wezen, zoo ze bleken afvallig te zijn; te verwerpen het woord des Evangelies, dat ze eens schenen aan te nemen. Want in dat geval zou er inderdaad geen hope zijn, dat onderwijs en prediking eenige kracht tot bekeering en eenige vrucht tot zaligheid bij hen zoude hebben, wijl ze dan zouden zijn menschen die ... en nu volgt de opsomming in vs 4 en 5 van gemeene werkingen van het Evangelie, die iemand oppervlakkig en voor een tijd wel den schijn kunnen geven van een waarachtig-geloovige, maar die (vs 9) niet „met de zaligheid gevoegd”, d.w.z. niet zaligmakend zijn.

Deze waarschuwing schijnt wel wat scherp en hard voor menschen van wie de schrijver zelf zegt, dat hij zich aangande hen betere dingen verzekerde en die (wel) met de zaligheid gevoegd zijn; maar ze was ten volle verdiend. Want wie maar altijd door bij de eerste beginzelen blijft staan, en geen ernst maakt met het „voortvaren” in de kennis der waarheid, geeft anderen recht en heeft zelf reden om te twijfelen aan de echtheid van zijn geloof. Bij dien kan wat op anderen en op hem-zelf den indruk maakte van werking en vrucht des zaligmakenden geloofs te wezen, wel eens blijken niet meer dan tijd-geloof te zijn. Tijd-geloof dat, naar de teekening die Christus ervan geeft in de gelijkenis van den Zaaier, en naar voorbeelden als die van de velen, die eerst Jezus volgden, maar later niet meer met Hem wandelden (Joh. 6:66) en van Demas (2 Tim. 4:10) in innerlijk gewaarworden en uitwendige levensopenbaring het oprechte geloof zoo dicht nabij komen kan.

Er is derhalve geen twijfel aan of we hebben bij al wat vs. 4 en 5 noemen, met Calvijn, onze knaafteekenaars en alle gereformeerde uitleggers, te denken aan verliesbare gaven van Gods gemeene genade, doch die gepaard gaan met zulk een overtuiging van de waarachtigheid des Woords, dat wie ze moedwillig en hardnekkig weerstaat, om eindelijk het Woord en den Christus Gods wetens en wilens te verwerpen, daarmee blijft geest van een verhanding die geen hope meer laat.

## WIJSBEGERTE.

### Iets over zielkunde.

Wanneer onder het hoofd „wijsbegeerte” „iets over zielkunde” wordt geschreven, dan is het allermint de bedoeling, daarmee te zeggen, dat de zielkunde als zodanig, zonder meer, onder de wijsbegeerte moet worden gerangschikt. De hoofdtitel voor deze rubriek — die hoogstwaarschijnlijk binnenkort toch een wijziging zal ondergaan — dekt echter voor een groot deel wel weer de psychologie, zoodat ik meen, dat in een blad als het onze wel over zielkunde kan worden gesproken onder het hoofd wijsbegeerte.

Er is in de laatste jaren misschien geen „vak”, dat zoozeer de algemeene belangstelling heeft als de zielkunde.

Niet alleen zij, die door hun studie als vanzelf met dit vak in aanraking komen, als b.v. doctoren en onderwijzers, maar ook zij, die zich zoo wat algemeen willen oriënteren op het erf van datgene wat voor „populair-wetenschappelijke” behandeling zich leent, vinden al spoedig allerlei van het zielkundig terrein buitengewoon interessant.

Nu zou het zeer wel mogelijk zijn, hier een lange verhandeling te geven over hetgeen we gewoonlijk noemen, „de termen” en „de begripsformuleeringen”, maar het wil me voorkomen, dat zulks voor het gros onzer lezers een vrij droog en nutteloos betoog zou schijnen.

Prettiger, en ook meer beantwoordend aan het

lange den steilen weg der geestelijke inspanning tot het hoogste Goed, tot de volmaakte Schoonheid.

Zoo is de Eros-gedachte reeds ingedragen in de literatuur der grooten. Straks volgen de kleineren. En over Rouard, Keats, Philip Sidney, Shelley, (denk aan zijn Eppychidion) loopt de weg ook tot Perk.

Aan Beatrice van Dante en Laura van Petrarca herinnert immers Mathilde van Perk.<sup>1)</sup> In haar ontdekt hij de zuivere idee der schoonheid; en het is Eros, die hem uit doet gaan tot het hoogere zijn, dat in en door Mathilde zich in zijn leven verwezenlijkt.

Deze leergang van Eros wordt voor den dichter vanzelf tempelgang; langs Eros' wegen bloeit de zuivere liefde, de waarachtige religie op, naar hij zegt. Mathilde is een vrouw van vleesch en bloed; en zij heeft begrippen, die de dichter niet aanvaarden kan; want in dogmatisch opzicht verschilt zij, de geloovige Roomsche, van hem, den critischen geest. Maar het is Eros, het is de inwendige Liefde, die hem het diepere wezen van Mathilde doet zien; en nu wordt zij hem in gouden glans ontdekt; ze wordt hem: de heilige maagd, symbool van schoonheid en licht.

Ja, Eros voert den tempel in, als hij Mathilde wijst; want de Moedermaagd van Mathildes dogmatisch geloof is voor den dichter niet meer noodig; is Mathilde zelf wel iets anders dan „Moedermaagd”?

Gij wijst mij naar de Moedermaagd, ik waan

Mij in aanbidding voor haar weggezonden...

Daar voel ik me eindelooszen vree geschonken:

Ik zie naar haar — Mathilde, u bid ik aan:

Gij, die de Moeder mijner liefde zijt,

Zijt Moeder Gods, want God is mij de Liefde;

U zij mijn hart, mijn vlammend hart gewijdt!

Een kerk rijst allerwegen aan uw zij —

De school van Eros maakt dan ook de profetie, die van buiten zou willen komen, overbodig, ja, zulke

<sup>1)</sup> Volgens eigen verklaring van Perk in den Spectator van 3. Sept. 1881.

doel van ons blad, schijnt het me, dat hier af en toe, langere of kortere schetsen gegeven worden van bepaalde onderdeelen der zielkunde. Er is op het terrein van de experimenteele psychologie en op dat der kinderzielkunde zoo heel veel, dat schier ieder interesseert, en ook de wijsgeerige zielkunde heeft gewoonlijk nog wel de belangstelling van onze menschen.

Natuurlijk kan in dit blad niet veel anders en niet veel meer gegeven worden dan een soort algemeene oriëntering. Maar dan ook nog weer niet van dag tot dag en van week tot week, als in cursorische volgorde — neen, we zullen wellicht verhandelingen over een psychologisch onderwerp eens afwisselen met iets anders, om zoodoende ook hier de noodige variëteit te houden.

Nu is er juist op dit terrein in onzen tijd zeer groote behoefte aan eenige algemeene oriëntering. Het is merkwaardig, hoe door allerlei menschen de zielkundige termen worden dooreen gehaspeld.

Frater Rombouts, over wien we een paar weken geleden spraken in onze rubriek over „Opvoeding en Onderwijs”, wijst er in zijn nieuwe boek „Nieuwe Banen” ook terecht op, dat het wel schijnt, alsof men zelfs op examens heel genoeglijk aan het haspelen mag zijn met de termen der psychologie. En dat niet alleen van de zijde der candidaten — ook de examinatoren doen heel knus mee, de termen eenvoudig te gebruiken „zooals 't valt”.

Een sterk staaltje voor de begripsverwarring vinden we in het officiële stuk, — het stuk, dat van het ministerie komt! — waarin de eischen voor het examen voor de hoofddacten worden omschreven. Daarın wordt eerst geëischt „bekendheid met de algemeene zielkunde” en dat plus (2e): „eenige kennis van de uitkomsten der empirische en experimenteele zielkunde”.

Ik weet niet, wie de gelukkige adviseur van den minister bij het samenstellen van dit program is geweest, maar dat deze wijze van zeggen alleron-gelukkigst is, staat wel vast. Immers algemeene zielkunde kan zonder eenig bezwaar ook experimenteele zielkunde zijn, terwijl experimenteele zielkunde heel wel onder de algemeene kan worden gerangschikt. Dit program staat op één lijn met een examenprogram, waarin zou geëischt worden: a. „eenige kennis van de huisdieren”, b. „eenige kennis van de poes en de kat”. Ja, ook die laatste eigenaardigheid zit erin — want er had wel eens bij mogen staan, welk verschil men bedoelt aan te geven met dat empirische en experimenteele.

Zeker, men kan er verschil vinden — maar of ook de examinandi voor de hoofddacten van beide eenige kennis moeten hebben? Is dat de bedoeling van den wetgever, dan had het wel wat duidelijker mogen gezegd worden. Zoo zien we, dat men zelfs in Den Haag, aan het deftige ministerie, nog wel eens een beetje les mag nemen in de psychologie — dat men althans eerst maar eens moet beginnen om na te gaan, wat al die „gekke” termen bij de zielkunde toch beteekenen.

Ondanks het feit, dat de psychologie zoo populair is, schijnt men dus zelfs in het hoogste (paedagogische?) ressort in Den Haag nog niet geheel van derzelver moeilijkheden en geniepigheden overtuigd.

Nu — we zeggen dat bij herhaling — is het niet

<sup>1)</sup> Zie fr. Rombouts, „Nieuwe Banen”, 1, 2.

profetie zou bij deze klaarte van zien een vondst der leugen zijn. Want

.... jeder minnend hart is kunstenaar —

De kunst is heilige liefde en leeft van sterven.

Daarom kan de dichter straks Mathilde, de vrouw van vleesch en bloed wel missen, als Eros den hand maar legt tusschen wat beneden en wat van boven is. Dan immers zal hij de zuivere liefde, de waarachtige heilighed wel vinden. Ja, God zal hij ontmoeten: Eros' hand leidt den zoeker met grooter zekerheid dan het dogma ooit kan geven.

Het floers is weg van de eeuwigheid geschoven.

De Godheid troont .... diep in mijn trotsch genood;

en in die ontdekking komt de ziel hoog boven het „onverstand en de zielewoosheid” der twistende menschen uit. De menschen met hun dogmatisch onverstand disputeeren over God en het Goddelijke; hen brengt het objectieve Woord niet verder dan de duif en den sperwer, die eens twistten over het wezen Gods: de duif vond God een wezen, zoodat zij zelf was: innig-zacht, met donzen wiken; maar de sperwer had een andere voorstelling: zijn God is sterk; hij „heeft vlucht en kracht; en kan op eens uit hooger luchten vallen, en die Volmaakte laat een juich-kreet schallen, wanneer zijn schoone nee een doffer slacht”. Maar de twist der twee is puur onverstand; de wijze wil merkt al schamper op, dat ze toch allebei God met vleugels denken; en dat dus heider voorstelling, hoezeer in onderdeelen uiteengaand, een gemeenschappelijken trek vertoont in de uitbeelding van een god naar het beeld van elk voor zich. Maar hooger wijsheid leert Eros aan den dichter. Immers: op „sleuens rots geharsten”, is het onge geloof der dogmatische denkkracht overwonnen. Eros, de van binnen ontwakende drang tot kennis-door-de-liefde, leidt tot de hoogste geheimen op. Door de vrouw, Mathilde, komt de dichter tot de natuur; door de natuur tot de hoogste schoonheid, het waarachtig zijnde, Mathilde, de werkelijke, is tenslotte heengegaan; zij bleef zichzelf. Maar de

onze bedoeling een zeer volledige lijst van „termen”, wilt ge „termini technici” met derzelver beduiding, aan te bieden. Ik vrees, dat schier niemand der lezers zich ervoor zou interesseeren — of het mocht iemand zijn, die voor zijn hoofddacte zat, en er op zinde, eens het examenprogram te „verbeteren”.

Maar er is op dit gebied zoo heel veel interessants, en tegelijk zoo heel veel misverstand en (ook daardoor) onmogelijke opvatting van gebeurtenissen in het zieleleven in het algemeen, en in het geestelijk leven in engeren zin, dat het ons gewenscht voorkomt, enkele van de meest voor de hand liggende dingen te bespreken.

Ware het niet, dat we in onze kringen onder „het zieleleven” gewoonlijk iets anders verstaan dan het leven der ziel, het leven van den geest in het algemeen, dan zou ik het liefst boven deze rubriek het opschrift plaatsen: „uit het zieleleven”.

Maar dat gaat thans niet.

Daarom schijnt ons de algemeene term: „iets over zielkunde” het meest geschikt. Zij het ook, dat we bij elk der afzonderlijke onderwerpen ook een eigen opschrift zullen geven.

We mogen in dit verband niet nalaten te wijzen op een paar boeken, die pas verschenen zijn. In de eerste plaats denken we aan het reeds genoemde werk van frater Rombouts, dat zeer verhelderend kan werken. Wie er een kleine vrij gulden voor over heeft, een alleraardigst en goed oriënterend overzicht te bezitten van hetgeen op het terrein der zielkunde in de laatste jaren de belangstelling heeft, kan er gerust op zijn, dat hij bij het aanschaffen van dit werk een uitnemenden gids verkrijgt.

Maar met alle genoegen zeg ik hetzelfde van het boek van de heeren P. van Duyvendijk en J. B. Visser, „Nieuwe Zielkunde”.

Voor degenen, die zich niet al te goed vertrouwen in de verhouding jegens den toch steeds Roomschen Rombouts, kan ik dit boek zelfs meer aanbevelen, dan dat van den geleerden frater. Van Duyvendijk en Visser hebben ons een goed boek gegeven.

Neen, zij wezen geen eigen paden. Zij gaven geen nieuwe gezichtspunten. Hun werk is refereerend.

Maar ik ben daarvoor buitengewoon dankbaar. De bescheidenheid eert de schrijvers. Wanneer zij gepoogd hadden een eigen systeem te ontwerpen, dan was, vrij zeker, hun boek en hun systeem een mislukking geweest.

En, laten we het eerlijk zeggen — wie komt met de pretentie, in staat te zijn, een geheel nieuw systeem te ontwerpen, en een geheel eigen zielkunde nu reeds te geven, een zielkunde dan van eigen christelijk, of nog liever van gereformeerd standpunt, die moet één van tweeën: geen dag en geen nacht wachten, dat wonderwerk, waarnaar ieder, die eenigszins ter zake kundig is, met groote spanning wacht, uit te geven — of die moet zich ernstig bezinnen, of zijn werk wel ooit uitkomen mag — want ieder, die zich met deze dingen ernstig bezig houdt, verwacht een onrijpe vrucht.

We zijn nog niet klaar, om nu reeds een eigen zielkunde te krijgen, laten we dat eerlijk zeggen. De problemen en de moeilijkheden hebben zich in de laatste jaren met angstwekkende snelheid vermenigvuldigd. De beschouwingen, die moeten worden weerlegd, zijn zoovele in aantal geworden in betrekkelijk korten tijd, dat alleen reeds

dichter groeide boven zichzelf uit; door Eros werd hij kunstenaar, die de godin der Schoonheid ziet dagen. En die Schoonheid wordt aangebeden; het Onze Vader wordt niet meer gezegd tot een transcendenten God, die hoog in den hemel woont, maar het wordt tot de Schoonheid nu geboden:

Schoonheid, o, Gij, wier naam geheiligd zij.

Uw wil geschiede; kome Uw heerschappij;

Naast U aanbidde de aarl geen andren god!

Wie eenmaal U aanschouwt, leefde genoeg;

Zoo hem de dood in dezen stond versloeg...

Wat nood? Hij heeft genoten 't hoogst genot!

Zoo wordt de vergankelijke Mathilde in de school van Eros gesublimeerd tot de eeuwige godheid; Eros geeft méér dan godenschamering. Hij laat de godheid lichten, met stralen om de slapen.

En Willem Kloos kan nu jubelen, dat „in Mathilde de Liefde eindelijk ook ons volk verschijnt, als wie zij bij alle groote dichters van alle tijden geweest is.... En hiermede”, zoo zegt hij, „heeft onze literatuur zich vastgeknoopt aan het lieflijkste en verhevenste van wat de verzonken geslachten hebben gezongen, aan de ideeën en idealen van een Plato, aan de bedwelmd-zoete mystiek van den vader der Italiaansche humanisten....”<sup>2)</sup>

En voordat een calvinist verwijten wil aan Kloos, dat hij ideeën noemt, wat droomen, en idealen wat idolen, afgoden, zijn, dient hij, wil hij eerlijk blijven, zich te herinneren, dat behalve de humanisten, ook de theologen wel meermalen den weg gebaad hebben tot deze Eros-verheerlijking.

Over die theologen daarom ook een enkel woord.

K. S.

<sup>2)</sup> Vg. de uitgave van Perk, van S. L. v. Looy, Amsterdam en Dr J. A. Nijland, Jacques Perk, Amsterdam, L. J. Veen, 1906.

P.S. Plaatsgebrek was oorzaak, dat dit artikel de vorige week bleef liggen. — Red.